

De impact van party magnitude op het aantal vrouwelijke verkozenen

Gender quota in België kritisch bekeken¹

Sandra Sliwa, Petra Meier en Peter Thijssen

ABSTRACT

In the literature on the impact of gender quota party magnitude appears as one of the most critical explanatory variables. A high party magnitude has long been argued to be a necessary condition for quota to be effective. However, recently a number of studies have shown that gender quota can be equally effective in the case of low party magnitude. An analysis of the Belgian regional elections for the years 1999, 2004 and 2009 shows that for quota to be effective it is crucial that they are tailored to the electoral system in which they are applied. Quota prove to be particularly effective when party magnitude is high while a placement mandate is effective when it covers a substantial part of the eligible list positions. We therefore conclude that effective quota can be designed for both high and low party magnitude.

Keywords: gender quota, Belgium, impact, party magnitude, women in politics

1. Inleiding

Met 18,9% vrouwelijke parlementsleden zijn vrouwen vandaag nog steeds sterk ondervertegenwoordigd in nationale parlementen (Inter-Parliamentary Union, 2010). Gender quota zijn sinds een aantal jaren wereldwijd een populair instrument ter bevordering van hun aanwezigheid. Anno 2011 heeft ongeveer de helft van alle landen ter wereld een vorm van gender quota aangenomen (Dahlerup, 2008).

Sinds 1994 zijn ook in België quotawetten aangenomen met als doel de deelname van vrouwen aan de politiek te bevorderen. In 1994 voerde de wet-Smet-Tobback² de eerste quota voor kandidatenlijsten in: ten hoogste twee derde van de kandidaten op een kieslijst mag van hetzelfde geslacht zijn. Deze wet werd echter snel

door de voorstanders van gender quota beschouwd als een maatregel met onvoldoende slagkracht. Enerzijds voorzag de wet niet in een paritaire samenstelling van de kieslijsten, anderzijds repte de wet met geen woord over verkiesbare plaatsen. Sinds 2002 is een nieuwe reeks quotawetten³ van kracht, die twee belangrijke aanpassingen inhoudt ten opzichte van de wet-Smet-Tobback. De nieuwe quotawet bepaalt namelijk dat kieslijsten een gelijk aantal mannelijke en vrouwelijke kandidaten moeten bevatten. Ook moeten de eerste twee plaatsen op de kieslijsten worden ingevuld met personen van een verschillend geslacht. De nieuwe quotawet was voor het eerst volledig van toepassing bij de federale verkiezingen van 10 juni 2007 en bij de regionale en Europese verkiezingen van 7 juni 2009. De quotawetten van 2002 bevatten immers een overgangsbepaling die stelt dat bij de eerstvolgende verkiezingen na het van kracht worden van deze wetten, in dit geval de federale verkiezingen van 2003 en de regionale en Europese verkiezingen van 2004, niet de eerste twee maar de eerste drie plaatsen op de lijst moeten worden ingevuld met personen van een verschillend geslacht.

Sinds de aanneming van de eerste quotawetten in 1994 is het effect van deze wetten op het aantal vrouwelijke verkozenen na elke verkiezing geëvalueerd (Carton, 1995 en 2001; Peirens, 1999; Mateo-Diaz, 2002 en 2004; Meier, 2003; Fiers, Servranckx, Pilet, Hondeghem, Delwit, Maddens & Gerard, 2006). De moeilijkheid bij het bepalen van de werkelijke impact van quota is echter dat deze moet worden onderscheiden van de gelijktijdige invloed van andere factoren die de verkiezing van vrouwelijke kandidaten beïnvloeden. De invoering van en de wijzigingen aan de quotawetten zijn namelijk telkens gepaard gegaan met andere wijzigingen aan het kiesstelsel. De Belgische quotawet wordt steeds stringenter, maar het kiesstelsel is in de afgelopen tien jaar ook op andere manieren 'vrouwvriendelijker' geworden en het is net voor die verkiezingen waar ook de modaliteiten van het kiesstelsel zijn gewijzigd dat we de sterkste toename van het aantal vrouwelijke verkozenen waarnemen. Er zijn sterke indicaties dat meer bepaald de verruiming van de kieskringen, en als gevolg hiervan de verhoging van de party magnitude, dit is het aantal kandidaten dat wordt verkozen per lijst, niet zonder gevolg is gebleven voor de verkiezing van vrouwelijke kandidaten. De vraag dient zich dan ook aan wat hier precies de oorzakelijke factor is. Welke impact heeft de Belgische quotawet op het aantal vrouwelijke verkozenen in verhouding tot de party magnitude? De stelling die we hier willen aandragen is dat het quotum dat wordt opgelegd door de Belgische quotawetten beter werkt waar de party magnitude hoog is. Concreet betekent dit dat het percentage verkozen vrouwen groter zal zijn naarmate de omvang van de kieskring maar ook en vooral naarmate het aantal verkozenen per lijst toeneemt. De verplichte rits voor de eerste twee plaatsen zal daarentegen vooral effect sorteren bij een heel kleine party magnitude.

We testen deze hypothese op basis van een analyse van de regionale verkiezingen in België, meer bepaald die van het Vlaams Parlement, het Waals Parlement, het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. De volgende sectie bevat een overzicht van de literatuur met betrekking tot de effectiviteit van quota en welke factoren hiervoor bepalend zijn, en vooral party magnitude. De derde sectie beschrijft data en methode. De resultaten hiervan worden beschreven in de vierde sectie, alvorens in de vijfde de ruimere draagwijdte van de bevindingen aangegeven wordt.

2. Overzicht van de literatuur: het omstreden belang van party magnitude

Naarmate sinds het midden van de jaren 90 steeds meer landen een vorm van quota zijn gaan invoeren, hebben politicologen dit verschijnsel uitvoerig bestudeerd. Terwijl aanvankelijk vooral de vraag werd gesteld waarom landen of politieke partijen gender quota aannemen (Caul, 2001; Krook, 2006; Lovenduski & Norris, 1993), wordt in de recente literatuur de aandacht steeds meer gericht op de concrete vormgeving van quota en de effectiviteit hiervan (Schwindt-Bayer, 2009; Tripp & Kang, 2008; Dahlerup, 2006a; Dahlerup & Freidenvall, 2005; Krook, 2007). Een van de belangrijkste bevindingen in het onderzoek naar de effectiviteit van quota is precies dat er grote verschillen zijn in het percentage verkozen vrouwen na de aanname van gender quota. Niet alle quota zijn met andere woorden even effectief (voor een goed overzicht: Dahlerup, 2006b; Tremblay, 2008a).

Een van de eerste vergelijkende studies naar de effectiviteit van gender quota betreft het onderzoek van Htun en Jones (2002) over Latijns-Amerika, dat de hoogste concentratie aan gender quota ter wereld heeft (Araújo & García, 2006). Htun en Jones wijzen in de eerste plaats op het belang van een grote district magnitude, dit is het aantal zetels dat wordt verkozen per kieskring. Het is voldoende vaak vastgesteld dat wanneer partijen meer kandidaten kunnen aanbieden aan de kiezer, ze meer geneigd zijn hun kieslijsten op een sociodemografisch en ideologisch gebalanceerde manier samen te stellen om bepaalde subgroepen in het electoraat aan te spreken. Dit biedt onder andere meer kansen voor vrouwen (Salmond, 2006; Tremblay, 2008b). Een rechtstreeks gevolg van deze logica is trouwens dat vrouwen over het algemeen gemakkelijker worden verkozen in proportionele kiesstelsels, waar meerdere zetels worden begeben per kieskring, dan in meerderheids-systemen, waar verkiezingen meestal worden georganiseerd op basis van single member districts (Matland, 2005).

In de tweede plaats stellen Htun en Jones dat quota effectiever zijn als wordt gewerkt met gesloten lijsten. Als wordt gewerkt met open lijsten is er niet alleen competitie tussen lijsten maar ook tussen de verschillende kandidaten *binnen* lijsten. Aangezien vrouwen nieuwkomers zijn in de politiek, doorgaans beschikken over minder organisatorische en financiële middelen en minder uitgebreide netwerken hebben, is competitie tussen kandidaten van eenzelfde lijst meestal in hun nadeel.

De effectiviteit van quota wordt in de derde plaats bepaald door een zogenaamd 'placement mandate'. Een wet bepaalt dan niet alleen hoeveel mannelijke en vrouwelijke kandidaten op een lijst moeten staan, maar ook hoe deze moeten worden verdeeld over de verkiesbare plaatsen. Het opleggen van dergelijke dubbele quota moet voorkomen dat partijen het opgelegde percentage vrouwelijke kandidaten bundelen onderaan de kieslijst. De mogelijkheid om vrouwen te verzekeren van een minimumaandeel van de verkiesbare plaatsen, is een factor die eveneens bijdraagt aan de vermeende hogere effectiviteit van gesloten lijsten. Het toewijzen van verkiesbare plaatsen op de lijst aan vrouwelijke kandidaten heeft weinig zin in een zuiver open lijststelsel.

De laatste voorwaarde voor de effectiviteit van quota heeft betrekking op de implementatie ervan door de politieke partijen. Een goede implementatie wordt bevorderd door het voorzien van strenge sancties ingeval de partijen de quotawet niet respecteren.

Het werk van Htun en Jones kent een brede verspreiding, maar de voorwaarden die zij formuleren zijn niet onomstreden. Zo is Matland (1993 en 2006) van mening dat niet zozeer een grote district magnitude maar wel een grote party magnitude een voorwaarde is voor effectiviteit. Later stelt ook Jones (2004, 1216) dat party magnitude eigenlijk de relevante variabele is. De twee concepten zijn doorgaans (sterk) gerelateerd maar ze zijn inderdaad niet zonder meer inwisselbaar. Zo wordt party magnitude niet alleen bepaald door de district magnitude maar ook door andere factoren zoals het aantal effectieve partijen en het aanwezig zijn van een kiesdrempel die de kleinste partijen uitsluit. Waar het om gaat, stelt Matland (1993, 752), is niet hoeveel zetels worden begeven in de kieskring maar wel hoeveel zetels een partij heeft om te verdelen over de verschillende belangen binnen de partij. Als de kieskring groot is maar er zijn veel effectieve partijen, met als gevolg dat elke partij maar één of twee zetels verwacht te halen, dan doen ze immers nog steeds niet aan 'ticket balancing'.⁴

Het belang van een grote party magnitude wordt ook nog op een andere manier duidelijk. Gegeven dat vrouwen over het algemeen een lagere plaats op de lijst innemen dan mannen, zullen vooral vrouwen er wel bij varen als een partij meer ze-

tels behaalt. In dit geval zullen immers niet alleen de kandidaten op de topplaatsen worden verkozen maar ook de kandidaten die een plaats innemen midden of lager op de lijst. In kleine kieskringen daarentegen worden vaak slechts één of twee kandidaten verkozen, waardoor zelfs gebalanceerde lijsten kunnen resulteren in een klein aantal vrouwelijke verkozenen. Ook op deze manier wordt duidelijk dat het mechanisme waardoor vrouwen makkelijker worden verkozen in grote kieskringen zich *de facto* situeert op het niveau van de partijlijsten (Salmond, 2006). Het heeft met andere woorden maar zin om veel vrouwen op de kieslijsten te zetten als ook het gemiddeld aantal verkozen kandidaten per lijst hoog is.

Matland (2006) vindt het verder onterecht dat Htun en Jones de geformuleerde voorwaarden voorstellen als noodzakelijk voor de effectiviteit van quota. De voorwaarden worden volgens hem best begrepen als voldoende maar niet noodzakelijk. Een quotawet die aan alle voorwaarden voldoet, leidt inderdaad bijna zeker tot een toename van het aantal vrouwelijke parlementsleden totdat dit het percentage van het quotum benadert. Deze voorwaarden zijn volgens Matland echter enkel noodzakelijk in een context waarin partijen niet geneigd zijn om de quotawet na te leven en waarin er weinig publieke steun is voor quota. Anders kunnen quota ook effectief zijn ondanks het feit dat niet aan alle voorwaarden voldaan is.

Matland formuleert zelf een versoepelde versie van deze voorwaarden. Quota werken volgens hem het best in proportionele kiesstelsels die een hoge party magnitude genereren en indien partijen voldoende goede wil tonen om de quota correct te implementeren. Matland neemt dus afstand van de voorwaarde van gesloten lijsten. Aangezien het geslacht van een kandidaat niet de doorslaggevende factor is bij het stemmen, zullen open lijsten vrouwen niet onevenredig benadelen. Matland herneemt ook de voorwaarde van de sancties niet. Deze zijn immers niet noodzakelijk effectief.

Het belang van een effectieve sanctionering blijkt echter in de praktijk. In Latijns-Amerika is het succes van quota sterk afhankelijk gebleken van de wettelijk voorziene sancties en van de bereidheid van de rechterlijke macht om de quotawet strikt te handhaven (Araújo & García, 2006). Ook Frankrijk biedt een vermeldenswaardig voorbeeld van hoe het ontbreken van een adequate sanctionering het effect van een quotawet kan ondermijnen. Voor grote partijen weegt de financiële sanctie niet op tegen het strategische voordeel van het niet naleven van de quotawet (Meier, 2004; Sgier, 2003).

De resultaten zijn echter minder eenduidig wat betreft het effect van party magnitude en het effect van open en gesloten lijsten op de verkiezing van vrouwelijke kandidaten. Party magnitude wordt vaak beschouwd als een van de belangrijkste

variabelen ter verklaring van de effectiviteit van quota (Schmidt, 2008; Salmond, 2006). In de praktijk wordt echter een aantal belangrijke tegenvoorbeelden gevonden. Zo komen Schmidt en Saunders (2004) tot de conclusie dat de toepassing van quota in de Peruviaanse lokale verkiezingen het grootste effect heeft gehad precies waar de party magnitude het kleinst is. De reden hiervoor is dat de winnende partij steeds de helft plus één zetel krijgt. In combinatie met een 25% quotum dat toegepast wordt op gesloten lijsten, tellen winnende partijen over het algemeen minstens één vrouw onder hun verkozenen. Ook het voorbeeld van de Argentijnse Senaat illustreert dat een grote party magnitude geen voorwaarde is opdat quota effect sorteren. In kieskringen van telkens drie zetels worden aan de winnende partij twee zetels toegekend terwijl de derde zetel naar de tweede partij gaat. De Argentijnse quotawet legt een quotum van 30% vrouwelijke kandidaten op, maar de eerste vrouw komt minstens op de tweede plaats. Als gevolg hiervan stuurt de winnende partij steevast een man en een vrouw naar de Senaat. Hieruit blijkt dat een grote party magnitude op zich geen noodzakelijke voorwaarde is om het percentage vrouwelijke verkozenen te verhogen. Waar het vooral om gaat, is dat de quotawet inspeelt op de modaliteiten van het kiesstelsel (Meier, 2004).

Hoewel de stelling dat gesloten lijsten beter zijn voor de verkiezing van vrouwen sinds het midden van de jaren 90 de meest aanvaarde is (Schmidt, 2008), bevestigt een aantal studies dat quota wel degelijk succesvol kunnen zijn in een open lijststelsel. Zo vindt Schmidt (2003a en; 2003b) dat quota in Peru wel hebben geresulteerd in een sterke toename van het aantal vrouwelijke parlementsleden, ondanks het feit dat Peru een open lijststelsel heeft. De verklaring hiervoor wordt gevonden in de specifieke kenmerken van het Peruviaanse kiesstelsel. Zo kunnen kiezers niet één maar twee voorkeurstemmen uitbrengen. Als ze beschikken over twee stemmen zijn kiezers wellicht sneller geneigd één hiervan aan een vrouw te geven dan wanneer ze maar één stem hebben. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval in Brazilië, een land dat ook een open lijststelsel heeft maar tevens een van de laagste percentages vrouwelijke parlementsleden in Latijns-Amerika telt. Zoals een grote party magnitude partijen de kans geeft een gebalanceerde lijst samen te stellen, geeft een systeem van meervoudige voorkeurstemmen de kiezer de kans om een 'gebalanceerde keuze' te maken (Sacchet, 2008; Araújo & García, 2006).

De resultaten van empirische studies zijn dus soms tegenstrijdig. De vaststelling dat quota tegen de intuïtie in toch effectief kunnen zijn, ondanks de zogenaamd ongunstige context, wijst precies op het belang van deze context. Eerder dan algemeen geldende noodzakelijke of voldoende voorwaarden op te stellen, lijkt het belangrijker dat wordt gekeken naar de randvoorwaarden – het kiesstelsel, het partijlandschap en de politieke cultuur – en hoe quota hierop inspelen (Dahlerup, 2006a; Larsrud & Taphorn, 2007).

3. Data en methodologie: afhankelijke en onafhankelijke variabelen

In dit artikel stellen we de vraag wat de impact is van de Belgische quotawet op het aantal vrouwelijke verkozenen in relatie tot de impact van party magnitude sinds 1999, de eerste regionale verkiezingen waarop gender quota van toepassing waren.⁵ Wat de regionale verkiezingen vooral interessant maakt, is de variantie qua party magnitude, die vergelijkbaar is met de variantie in crossnationaal onderzoek (zoals bijvoorbeeld in dat van Jones, 2009 en dat van Matland, 1993). Die variantie uit zich op twee manieren. Enerzijds verschillen de regionale parlementen beduidend qua party magnitude. Anderzijds wijzigt die party magnitude doorheen de tijd. De verkiezing van het Vlaams Parlement gebeurt sinds 2004 op basis van provinciale kieskringen. Het aantal zetels te begeven per kieskring varieert van 6 in de kleinste kieskring (Brussel) tot 33 in de grootste kieskring (Antwerpen). De verkiezingen van 1999 daarentegen zijn gehouden op basis van de 11 kleine arrondissementele kieskringen waarbij de district magnitude varieert van 5 (Brugge) tot 19 (Antwerpen). De verkiezing van het Waals Parlement gebeurt in 2009 nog altijd op basis van de oude 13 kleinere kieskringen. In de kleinste kieskring (Neufchâteau-Virton) zijn twee zetels te begeven, in de grootste kieskring (Luik) zijn dit er 13. Enkele verschuivingen in de zetelverdeling als gevolg van een wijzigende bevolkingsomvang terzijde gelaten, is de district magnitude van de verschillende Waalse kieskringen niet gewijzigd sinds 1999. Voor de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement geldt slechts één kieskring. Alle partijen dienen dus één lijst in. De lijsten van de Franstalige partijen bestaan uit 72 kandidaat-effectieven en de lijsten van de Nederlandstalige partijen bevatten 17 kandidaat-effectieven. Ten opzichte van de verkiezingen van 1999 is de district magnitude toegenomen. Bij de verkiezingen van 1999 werden 75 in plaats van 89 zetels begeven, waarvan ongeveer 11 voor de Nederlandstalige en 64 voor de Franstalige lijsten (die aantallen werden niet bij wet vastgelegd). De verkiezing van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap ten slotte gebeurt op basis van één kieskring waarin 25 zetels worden begeven.

Door de regionale verkiezingen te bestuderen kunnen we het effect van de aanpassingen aan de quotawet bestuderen en een aantal belangrijke contextvariabelen zoals de politieke cultuur, het niveau van socio-economische ontwikkeling, de status van vrouwen in de maatschappij, de sterkte van de vrouwenbeweging en de mate van institutionalisering van politieke partijen constant houden.⁶ Wel heeft de halvering van de impact van de lijststem in 2000 en 2002 gezorgd voor een (beperkte) opening van de kandidatenlijsten doorheen de tijd. Als gevolg hiervan is de voorraad lijststemmen sneller uitgeput, waardoor een groter aantal kandidaten erin slaagt de lijstvolgorde te doorbreken en te worden verkozen op basis van hun voorkeurstemmen. Dit geldt echter voor alle regionale parlementen.

Een troef van dit artikel betreft de data. Omdat het verzamelen van gegevens betreffende party magnitude een zeer tijdrovende bezigheid is (Salmond, 2006), wordt in internationaal vergelijkend onderzoek vaak gebruikgemaakt van district magnitude als proxy voor party magnitude. Wij beschikken over een databestand waarin voor elke lijst de party magnitude gekend is. We kunnen dus nauwkeurig de impact van party magnitude nagaan. We zouden trouwens geen beroep kunnen doen op kieskringen als proxy, gezien de omvang van de kieskringen in sommige gevallen wijzigt doorheen de tijd zonder dat het aantal partijen mee evolueert.

De lijsten en resultaten van de regionale verkiezingen van 13 juni 2004 en 7 juni 2009 zijn beschikbaar via de website van de FOD Binnenlandse Zaken (respectievelijk <http://verkiezingen2004.belgium.be/nl/index-2.html> en <http://verkiezingen2009.belgium.be/nl/>). De lijsten en resultaten van de verkiezingen van 13 juni 1999 zijn beschikbaar in brochurevorm (Vlaams Parlement, 1999; Conseil régional Wallon, 1999) of op aanvraag (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Duitstalige Gemeenschap).

We bespreken eerst de evolutie in institutionele context en percentage vrouwelijke verkozenen voor de verschillende regionale parlementen. Vervolgens testen we de bevinding dat de Belgische quotawet een verschillende impact heeft gehad in de verschillende regio's aan de hand van een Ordinary Least Squares (OLS) regressieanalyse.⁷ De eenheid van analyse is de kieslijst. De afhankelijke variabele is het percentage verkozen vrouwen per kieslijst. De onafhankelijke variabelen bestaan uit twee categorieën. De eerste groep onafhankelijke variabelen zijn dummy's ter aanduiding van het jaar van verkiezing.⁸ Aan de hand van deze variabelen kan de impact van de bij elke verkiezing strenger wordende quotawet worden nagegaan. Aangezien we verkiezingen bestuderen binnen één land, worden, zoals hoger vermeld, een aantal van de belangrijkste contextvariabelen onder controle gehouden. De belangrijkste verklarende factor die varieert over de tijd en tussen de verschillende regio's is party magnitude en het effect hiervan bestuderen we door deze aan het model toe te voegen als onafhankelijke variabele in een tweede submodel.⁹

4. Resultaten

A. *Wijziging in institutionele context en evolutie percentage vrouwen*

Tabel 1 bevat een overzicht van de wijzigingen in de institutionele context met betrekking tot de regionale verkiezingen in België voor de periode 1999-2009. Het percentage vrouwelijke verkozenen bij de verkiezingen van 1995 is opgenomen ter

vergelijking. De meest opvallende vaststelling is dat het totale percentage verkozen vrouwen zowel bij de verkiezingen van 2004 als bij de verkiezingen van 2009 aanzienlijk is toegenomen: van 21,5% in 1999 naar 32,3% in 2004 en 39,6% in 2009. Het is echter evenzeer duidelijk dat de eerste toepassing van gender quota in België, het in werking treden van de wet-Smet-Tobback bij de verkiezingen van 1999, geen groot succes kan worden genoemd. De toename in het percentage verkozen vrouwen bij de verkiezingen van 1999 bedraagt nog geen drie procentpunten.

Algemeen beschouwd zijn deze cijfers goed nieuws. Bij de verkiezingen van 2009 zijn in totaal bijna dubbel zo veel vrouwen verkozen als bij de verkiezingen van 1999. 40% vrouwelijke verkozenen is ook een behoorlijk hoog percentage. Bovendien blijkt uit de tabel dat de kloof tussen het meest en het minst 'vrouwvriendelijke' parlement de afgelopen 15 jaar sterk is afgenomen. Dit is een niet onbelangrijke vaststelling gegeven dat het doel van gender quota er precies in bestaat de aanwezigheid van vrouwen te verhogen waar dit niet spontaan gebeurt. In 1995 telde het Brussels Hoofdstedelijk Parlement (met het hoogste percentage vrouwelijke verkozenen) driemaal zoveel vrouwen als het Waals Parlement (met het laagste percentage vrouwelijke verkozenen). In 2009 telt het minst vrouwvriendelijke Parlement van de Duitstalige Gemeenschap slechts een kwart minder vrouwen dan het meest vrouwvriendelijke Brussels Parlement.

Niettemin kan bij deze cijfers een kanttekening worden geplaatst. Niet alleen verschilt het percentage vrouwelijke verkozenen sterk voor de verschillende parlementen, ook de evolutie in dit percentage verloopt niet analoog voor alle parlementen. De Belgische quotawet is niet voor alle parlementen even effectief (geweest). Zo is het duidelijk dat de wet-Smet-Tobback in 1999 enkel een onmiskenbaar effect heeft gehad bij de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. In de drie andere regionale parlementen stijgt het percentage verkozen vrouwen nauwelijks en in het Waals Parlement is er zelfs een lichte afname. Na de toepassing van de nieuwe quotawetten in 2004 zien we opnieuw een sterke toename in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en ook in het Vlaams Parlement, dat sinds 2004 wordt verkozen op basis van verruimde (provinciale) kieskringen. Na het wegvallen van de overgangsbepaling van de nieuwe quotawetten in 2009 ten slotte, neemt het percentage verkozen vrouwen opnieuw toe in het Vlaams Parlement maar vooral in het Waals Parlement.

Bij de verkiezingen van 1999 en 2004 zien we duidelijk de sterkste toename van het percentage vrouwelijke verkozenen in die parlementen waarvoor de party magnitude het grootst is. Bij de verkiezingen van 2009, met toepassing van een rits voor de eerste twee lijstplaatsen, zien we ook – en misschien vooral – een toename van het percentage verkozen vrouwen in die parlementen waar de party magnitude klein is. Het is inderdaad zo dat het Vlaams Parlement in 2009 nog steeds wordt

TABEL 1. Wijzigingen in de institutionele context met betrekking tot de regionale verkiezingen in België, voor de periode 1999-2009.

	Verklarende factoren en aantal en % vrouwen verkozen	1995	1999	2004	2009
Gemeensch. voor alle parlementen	Quotawet	Geen quota van toepassing	Smet-Tobback – 33% quotum – Geen dubbele quota	Nieuwe quotawetten – 50% quotum – Dubbele quota: eerste <i>drie</i> kandidaten niet van hetzelfde geslacht	Nieuwe quotawetten – 50% quotum – Dubbele quota: rits voor de eerste <i>twee</i> plaatsen op de lijst
	Devolut. kracht lijststem	100%	100%	50% (+ invoering kiesdrempel)	50% (+ kiesdrempel)
	% verkozen vrouwen	18,8%	63/293 = 21,5%	101/313 = 32,3%	124/313 = 39,6%
	District magnitude		– 1 kieskring: district magnitude: 25 – Franstalige zetels: 64 – Nederlandstalige zetels: 11	– 1 verruiming kieskring: district magnitude 89 – Franstalige zetels: 72 – Nederlandstalige zetels: 17	– 1 verruiming kieskring: district magnitude: 89 – Franstalige zetels: 72 – Nederlandstalige zetels: 17
Brussels Hoofdstedelijk Parlement	Aantal effectieve partijen		– 11 partijen – 4 Nederlandstalige – 7 Franstalige	– 10 partijen – 5 Nederlandstalige – 5 Franstalige	– 10 partijen – 6 Nederlandstalige – 4 Franstalige
	Gemidd. party magnitude		– Gemiddelde party magnitude: 6,8 – Nederlandst. partijen: 2,8 – Franstalige partijen: 9,1	– Gemiddelde party magnitude: 9 – Nederlandst. partijen: 3,4 – Franstalige partijen: 14,5	– Gemiddelde party magnitude: 8,1 – Nederlandst. partijen: 2,4 – Franstalige partijen: 18
	% vrouwen verkozen	26,7%	26/75 = 34,7%	41/89 = 46,1%	39/89 = 43,8%
	District magnitude		– 11 arrondissementele kieskringen – Kleinste kieskring: 5 – Grootste kieskring: 10 – Gemiddelde district magnitude: 10,7	– Invoering provinciale kieskringen – Kleinste kieskring: 6 – Grootste kieskring: 33 – Gemiddelde district magnitude: 20,7	– Provinciale kieskringen – Kleinste kieskring: 6 – Grootste kieskring: 33 – Gemiddelde district magnitude: 20,7
Vlaams Parlement			– Brusselse leden niet rechtstreeks verkozen	– Rechtstreekse verkiezing Brusselse leden	

Verklarende factoren en aantal en % vrouwen verkozen		1995	1999	2004	2009	
Waals Parlement	Aantal effectieve partijen		- 7 partijen	- 6 partijen - Kartelvorming	- 8 partijen: grotere fragmentatie - Uiteenvallen kartels - Electoraal succes N-VA - Oprichting Lijst Dedecker	
	Gemidd. party magnitude		1,7	4	2,9	
	% vrouwen verkozen	17,8%	23/118 = 19,5%	40/124 = 32,3%	51/124 = 41,1%	
	District magnitude		- 13 kleine kieskringen - Kleinste kieskring: 2 - Grootste kieskring: 13 - Gemiddelde district magnitude: 5,8	- 13 kleine kieskringen - Kleinste kieskring: 2 - Grootste kieskring: 14 - Gemiddelde district magnitude: 5,8	- 13 kleine kieskringen - Kleinste kieskring: 2 - Grootste kieskring: 14 - Gemiddelde district magnitude: 5,8	
	Aantal effectieve partijen		- 5 partijen	- 5 partijen	- 4 partijen	
	Gemidd. party magnitude		1,2	1,2	1,4	
	% vrouwen verkozen	12%	8/75 = 10,7%	14/75 = 18,7%	26/75 = 34,7%	
	District magnitude		- 1 kieskring: district magnitude 25	- 1 kieskring: district magnitude 25	- 1 kieskring: district magnitude 25	
	Parlement Duitstalige Gemeenschap	Aantal effectieve partijen		- 5 partijen	- 6 partijen	- 6 partijen
		Gemidd. party magnitude		5	4,2	4,2
% vrouwen verkozen		20%	6/25 = 24%	6/25 = 24%	8/25 = 32%	

verkozen op basis van de verruimde provinciale kieskringen maar zoals blijkt uit tabel 1 is de gemiddelde party magnitude in 2009 kleiner dan bij de verkiezingen van 2004. Alleen het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, waar de party magnitude relatief hoog is, vormt een uitzondering op deze regel. De reden hiervoor wordt wellicht gevonden in het kleinschalige karakter van de Duitstalige kieskring. Bovendien maken Duitstalige kandidaten (in tegenstelling tot Nederlandstalige en Franstalige) zelden de overstap naar het federale niveau. Op die manier kunnen kandidaten voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap incumbency opbouwen met als gevolg dat kiezers – ondanks de invoering van (dubbele) quota – massaal blijven stemmen op de bekende mannelijke kandidaten. Dat mannelijke kandidaten de nuttige lijstvolgorde vaak doorbreken, bevestigt dit vermoeden.

B. *De impact van quota bij de regionale verkiezingen*

Bovenstaande bevinding wordt bevestigd in een OLS-regressieanalyse. Tabel 2 bevat de resultaten van een regressieanalyse met het percentage vrouwelijke verkozenen als afhankelijke variabele en de variabelen ter aanduiding van het jaar van de verkiezing¹⁰ en de waarde van party magnitude als onafhankelijke variabelen.

TABEL 2. **Gestandaardiseerde en ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten ter aanduiding van het effect van de quotawet en party magnitude op het percentage vrouwelijke verkozenen bij de regionale verkiezingen in België in 1999, 2004 en 2009 (N = 309).**

Model	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaard. coëfficiënten	t	Sig.
	B	Standaard afwijking	Beta		
(Constant)	15,361	2,417		6,356	,000
2004	9,152	3,767	,147	2,429	,016
2009	19,408	3,609	,325	5,378	,000
(Constant)	11,813	2,583		4,574	,000
2004	7,268	3,740	,117	1,944	,053
2009	18,294	3,559	,307	5,140	,000
party magnit	1,490	,427	,189	3,487	,001

In het eerste submodel, wanneer we enkel de onafhankelijke variabele 'jaar van verkiezing' opnemen, hebben beide verkiezingsjaren een statistisch significant en positief effect op het percentage vrouwelijke verkozenen. Zowel bij de verkiezingen van 2004 als bij de verkiezingen van 2009 is het percentage vrouwelijke verkozenen met andere woorden significant hoger dan bij de verkiezingen van 1999 (het referentiejaar). Op het eerste gezicht leidt dit ons tot de bevinding dat de quotawet een positief effect heeft gehad op het percentage vrouwelijke verkozenen. In het licht van

de hoger beschreven bevinding, waarbij we tot de vaststelling kwamen dat zowel in 1999 als in 2004 de sterkste toename van het percentage verkozen vrouwen zich voordoet bij de verkiezing van de parlementen waarvoor ook de party magnitude (ver)hoog(d) is, voegen we in een tweede submodel de onafhankelijke variabele ter aanduiding van party magnitude toe aan de analyse. Zoals blijkt uit tabel 2, is het effect van de quotawet in 2004 ('2004') niet langer significant na controle voor party magnitude. Hieruit volgt dat de toename van het percentage vrouwelijke verkozenen bij de verkiezingen van 2004 vooral een gevolg is van de hoge party magnitude. Het effect van de quotawet in 2009 ('2009'), dat overigens in het eerste submodel reeds sterker is dan het effect van de quotawet in 2004, blijft wel behouden nadat de onafhankelijke variabele ter aanduiding van party magnitude aan de analyse is toegevoegd. Dit toont aan dat de toename in het percentage vrouwelijke verkozenen bij de verkiezingen van 2009 niet enkel een gevolg is van de hoge party magnitude maar ook van de van toepassing zijnde quotawet.

Dat de verklaring voor de verschillende impact van de quotawet in de verschillende regio's een gevolg is van de verschillende party magnitude, wordt verder bevestigd als we bovenstaande analyse overdoen voor het Vlaams (tabel 3) en het Waals (tabel 4) Parlement afzonderlijk.

TABEL 3. Gestandaardiseerde en ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten ter aanduiding van het effect van de quotawet en party magnitude op het percentage vrouwelijke verkozenen bij de verkiezing van het Vlaams Parlement in 1999, 2004 en 2009 (N = 132).

Model	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaard. coëfficiënten	t	Sig.
	B	Standaard afwijking	Beta		
(Constant)	15,476	3,137		4,933	,000
2004	10,930	5,587	,172	1,956	,053
2009	21,892	5,034	,381	4,349	,000
(Constant)	7,845	3,791		2,069	,041
2004	1,140	6,131	,018	,186	,853
2009	16,893	5,075	,294	3,329	,001
party magnit	4,074	1,223	,302	3,331	,001

In het eerste submodel zien we dat er in 2004 geen significant effect is van de quotawet op het percentage vrouwelijke verkozenen. In 2009 daarentegen resulteert de quotawet wel in een significante toename van het percentage vrouwelijke verkozenen. Als ook 'party magnitude' als onafhankelijke variabele wordt opgenomen in het model, verliest het effect van de quotawet in 2004 veel aan sterkte, terwijl een hoge party magnitude bijzonder bevorderlijk blijkt voor de verkiezing van vrouwelijke kandidaten.

TABEL 4. Gestandaardiseerde en ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten ter aanduiding van het effect van de quotawet en party magnitude op het percentage vrouwelijke verkozenen bij de verkiezing van het Waals Parlement in 1999, 2004 en 2009 (N = 129).

Model	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaard. coëfficiënten	t	Sig.
	B	Standaard afwijking	Beta		
(Constant)	8,598	4,283		2,008	,047
2004	7,865	6,167	,124	1,275	,205
2009	22,538	6,057	,361	3,721	,000
(Constant)	1,162	5,934		,196	,845
2004	7,321	6,121	,115	1,196	,234
2009	22,538	6,004	,361	3,754	,000
party magnit	4,362	2,432	,150	1,794	,075

Ook uit de analyse van de resultaten van de verkiezing van het Waals Parlement blijkt dat de quotawet in 2004 geen effect heeft gehad op de verkiezing van vrouwelijke kandidaten (de coëfficiënt van de variabele '2004' is noch in het eerste noch in het tweede submodel significant). Bij de verkiezingen van 2009 daarentegen blijkt dat de quotawet wel resulteert in de verkiezing van een significant hoger percentage vrouwelijke kandidaten. Hieruit volgt dat de quotawet verantwoordelijk is voor de toename van het percentage vrouwelijke verkozenen in 2009 en dat een hoge party magnitude geen noodzakelijke voorwaarde is om het percentage verkozen vrouwen te doen toenemen, mits een quotawet aangepast is aan de party magnitude.

De regressieanalyse bevestigt dus wat we eerder reeds constateerden. Bij de verkiezingen van 1999 en 2004 is het percentage vrouwelijke verkozenen groter naarmate de party magnitude toeneemt, terwijl bij de verkiezingen van 2009 niet enkel een grote maar ook een heel kleine party magnitude bevorderlijk is voor de verkiezing van vrouwen. Wat we uit dit alles vooral leren, is dat de impact van de Belgische quotawetten in sterke mate bepaald wordt door de party magnitude.

c. Verklaring van de verschillende impact: interactie tussen quota en party magnitude

De wet-Smet-Tobback bepaalde enkel dat vrouwelijke kandidaten recht hadden op ten minste een derde van de plaatsen op de kieslijsten. Zoals blijkt uit tabel 1, zien we bij de verkiezingen van 1999 alleen een duidelijke toename van het percentage verkozen vrouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, waar de gemiddelde party magnitude, in het bijzonder voor de Franstalige partijen, beduidend groter is

dan bij de andere regionale parlementen. Hieruit blijkt dat het verhogen van het percentage vrouwen op de kieslijsten enkel een zichtbaar effect sorteert als partijen voldoende zetels behalen.

Bij de verkiezingen van 2004, waarbij de nieuwe quotawetten van toepassing zijn inclusief de bepaling dat de eerste drie lijstplaatsen niet mogen worden ingenomen door personen van hetzelfde geslacht, neemt het percentage vrouwelijke verkozenen opnieuw sterk toe in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement alsook in het Vlaams Parlement. De toename in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement wordt opnieuw verklaard door de grote gemiddelde party magnitude. Hier blijkt nogmaals dat het verhogen van het percentage vrouwelijke kandidaten bijzonder effectief is wanneer kandidaten verkozen worden tot diep in de lijst. De Brusselse case toont duidelijk aan dat het paritair samenstellen van de kandidatenlijsten heel goed werkt als de party magnitude groot is. De door het quotum opgelegde sekseverhouding bij de kandidaten vertaalt zich bij de verkiezing van het Brussels Parlement bijna volledig naar dezelfde sekseverhouding bij de verkozenen.

Vooraf interessant in het licht van bovenstaande logica echter is de toename in het Vlaams Parlement. De verkiezingen van 2004 zijn namelijk ook de eerste verkiezingen voor het Vlaams Parlement die worden georganiseerd op basis van de provinciale kieskringen. In combinatie met het feit dat zowel CD&V als SP.a in 2004 naar de verkiezingen trekken in kartel met een kleinere partij (respectievelijk N-VA en Spirit) resulteert dit in een grotere gemiddelde party magnitude, zoals blijkt uit tabel 1: de gemiddelde party magnitude neemt toe van 1,7 in 1999 naar 4 in 2004. Als gevolg van de verruiming van de kieskringen neemt het aantal lijsten waarop één, twee of drie kandidaten worden verkozen sterk af (van 58 lijsten in 1999 naar tien lijsten in 2004), terwijl het aantal lijsten met een party magnitude van meer dan vier aanzienlijk toeneemt (van één lijst in 1999 naar 13 lijsten in 2004).

Een analyse van de verkiezingsuitslag wijst erop dat de toename van het percentage vrouwelijke verkozenen in het Vlaams Parlement vooral een gevolg is van de toename van het aantal lijsten met een grote party magnitude. Waar slechts één kandidaat verkozen was, was dat in alle gevallen een man. Wanneer twee, drie, vier of zelfs vijf kandidaten verkozen waren, was hierbij bijna steevast slechts één vrouwelijke verkozene. Om systematisch meer dan één verkozen vrouw te hebben, moest een lijst al meer dan vijf verkozen kandidaten hebben. Bij de verkiezingen in 1999 waren 17 vrouwen verkozen op lijsten met een party magnitude kleiner dan vier; bij de verkiezingen in 2004 zijn dit er nog slechts drie. Het dubbel quotum, of de bepaling dat de eerste vrouw ten laatste op de derde plaats moet staan, zou immers vooral een effect hebben gehad voor die lijsten waarop drie kandidaten zijn

verkozen. Het zijn echter precies deze lijsten die als gevolg van de verruiming van de kieskringen (en de kartelvorming) zeer weinig voorkomen. Het is duidelijk dat de mogelijk sterke impact van het dubbel quotum hier geneutraliseerd is door de gelijktijdige verruiming van de kieskringen. Het resultaat is natuurlijk hetzelfde, er zijn meer vrouwen verkozen, maar dit is niet de verdienste van de quotawet.

Bij de verkiezingen van 2009 springt zonder twijfel de scherpe toename van het percentage vrouwelijke verkozenen in het Waals Parlement in het oog. Na een toename met acht procentpunten bij de verkiezingen van 2004 stijgt het percentage vrouwelijke verkozenen in 2009 verder van 18,7% tot maar liefst 34,7%; dit is bijna een verdubbeling. De verkiezingen van 2009 zijn de eerste verkiezingen waarbij de eerste twee lijstplaatsen niet mogen worden ingenomen door personen van hetzelfde geslacht. Gegeven dat bij een zeer kleine party magnitude de lijstvolgorde maar zelden doorbroken wordt, betekent dit dat als op een lijst twee kandidaten verkozen zijn, bijna altijd één hiervan een vrouw is. De verkiezingsresultaten van 7 juni 2009 bevestigen dit: van de 24 lijsten waarop twee kandidaten verkozen zijn, zijn er 23 met één vrouwelijke en één mannelijke verkozen kandidaat. Slechts één van deze lijsten heeft twee mannelijke verkozenen.

De kieslijsten waarop geen enkele kandidaat verkozen is buiten beschouwing gelaten, heeft meer dan 80% van de kieslijsten voor het Waals Parlement een party magnitude van één of twee. Bij elke verkiezing van het Waals Parlement sinds 1999 heeft ongeveer een derde van de lijsten maar één verkozen kandidaat. In de absolute meerderheid van de gevallen gaat het hier, ook in 2009 nog, om een man.

Bij een party magnitude van twee zien we echter een spectaculair verschil met beide voorgaande verkiezingen. In 1999 zijn er 16 lijsten met twee verkozen kandidaten. Van deze 16 zijn er vier waarop één man en één vrouw verkozen zijn, op alle andere lijsten zijn telkens twee mannen verkozen. In 2004 zijn er 13 lijsten waarop twee kandidaten verkozen zijn. Van deze 13 lijsten zijn er drie waarop één man en één vrouw verkozen zijn, op alle andere lijsten zijn telkens weer twee mannen verkozen. In 2009 ten slotte zijn er 15 lijsten met twee verkozen kandidaten. Op maar liefst 14 van deze lijsten zijn één man en één vrouw verkozen; er is maar één lijst waarop twee mannen verkozen zijn. Ook al hebben quota betrekking op het niveau van de kandidaten en niet op dat van de verkozenen, wanneer de voorkeurstemmen niet doorwegen¹ garandeert de huidige rits bijna dat de helft van de verkozen kandidaten vrouwen zijn ingeval de party magnitude twee is. De verkiezingsuitslag voor het Waals Parlement in 2009 vormt een duidelijke bevestiging van de hypothese dat dubbele quota een optimaal effect sorteren als zij betrekking hebben op een groot deel van de verkiesbare plaatsen.

Opmerkelijk in het licht van bovenstaande redenering is dat ook het percentage verkozen vrouwen in het Vlaams Parlement aanzienlijk toeneemt in 2009, ook al wordt dit nog steeds verkozen op basis van de provinciale kieskringen. Opnieuw staat deze bevinding niet los van de evolutie in de party magnitude. Zoals weergegeven in tabel 1 is de gemiddelde party magnitude bij de verkiezingen van 2009 immers opnieuw kleiner dan bij de verkiezingen van 2004 (2,9 in 2009 ten opzichte van 4 in 2004). Enerzijds is dit een gevolg van het uiteenvallen van de kartels CD&V-N-VA en SP.a-Spirit, anderzijds is er het electorale succes van N-VA en de oprichting van Lijst-Dedecker en hiermee de grotere fragmentatie van de politieke rechterzijde. De vaststelling dat ondanks de daling van de gemiddelde party magnitude het percentage verkozen vrouwen voor het Vlaams Parlement in 2009 toch verder toeneemt, vindt minstens gedeeltelijk een verklaring in de wettelijk verplichte toepassing van de rits op de eerste twee lijstposities. We zien immers dat in 2009 het aantal lijsten met twee (van twee lijsten in 2004 naar zeven in 2009) en vooral het aantal lijsten met drie verkozen kandidaten (van twee lijsten in 2004 naar tien in 2009) opnieuw toeneemt en één van deze verkozenen is telkens een vrouw.

In absolute aantallen worden bij de verkiezingen van 2009 11 vrouwen meer verkozen in het Vlaams Parlement dan bij de verkiezingen van 2004. Als we kijken naar de lijsten waarop deze extra vrouwen worden verkozen, levert dit een interessant beeld op. De toename van het aantal verkozen vrouwen in 2004 was vooral een gevolg van het feit dat veel vrouwen werden verkozen op lijsten met een party magnitude van vier of meer. Het zijn de lijsten met een party magnitude kleiner dan vier die in 2009 verantwoordelijk zijn voor de toename van het aantal verkozen vrouwen: op deze lijsten zijn niet minder dan 17 vrouwen meer verkozen dan in 2004. Anders gesteld, de gemiddelde party magnitude neemt dus af, wat op zichzelf beschouwd nadelig is voor de verkiezing van vrouwelijke kandidaten, maar als gevolg van het dubbel quotum – dat precies effect heeft bij zeer kleine party magnitude – neemt het aantal vrouwelijke verkozenen toch verder toe (en niet weinig). Ook al is de huidige rits eigenlijk niet aangepast aan de grote provinciale kieskringen, op die manier heeft deze toch een (onverwacht) effect gehad op het percentage verkozen vrouwen in het Vlaams Parlement.

Naast de parlementen waar we wel een toename zien, is het ook interessant te kijken naar het parlement waar we bij de verkiezingen van 2009 geen toename meer zien. Het percentage vrouwelijke verkozenen in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement neemt bij de laatste verkiezingen zelfs licht af. Dit wijst er wellicht op dat het percentage vrouwelijke verkozenen in Brussel een plafond heeft bereikt. De sekseverhouding in het Brussels Parlement benadert de pariteit. Het voorbeeld

van het Brussels Parlement toont ook aan dat het opleggen van een dubbel quotum voor de eerste twee plaatsen geen bijkomend effect sorteert bij verkiezingen met een grote party magnitude.

Meer algemeen kunnen we dus stellen dat het opleggen van een quotum in de eerste plaats een effect heeft bij een grote party magnitude. Het opleggen van een beperkt dubbel quotum heeft daarentegen geen effect bij een grote party magnitude. Omgekeerd is een quotum minder effectief bij een heel kleine party magnitude maar werkt een dubbel quotum wel. De impact van een dubbel quotum wordt namelijk bepaald door het aandeel van de verkiesbare plaatsen waarop het betrekking heeft. Een dubbel quotum heeft een groter effect naarmate het betrekking heeft op een groter aandeel van de verkiesbare plaatsen.

5. Conclusie

In dit artikel stond de impact van de quotawet in relatie tot de impact van party magnitude bij de regionale verkiezingen in België centraal. De Belgische case bevestigt de tegenstrijdige bevindingen uit de literatuur. Quota kunnen zowel bij grote als bij kleine party magnitude effect sorteren. In de literatuur wordt vaak benadrukt dat een grote party magnitude essentieel is voor de verkiezing van vrouwelijke kandidaten. Uit onze resultaten blijkt dat dit zonder toepassing van een (adequate) quotawet inderdaad zo is. Zonder quotawet of met een quotawet maar zonder dubbele quota blijkt een grote party magnitude in België zonder twijfel de meest gunstige situatie voor de verkiezing van vrouwen. In dit opzicht zijn de resultaten ook van belang voor kiesstelsels zonder quota. Ze bevestigen weer eens dat een grote party magnitude in proportionele kiesstelsels bevorderlijk is voor het percentage verkozen vrouwen. De verkiezingen van 2009 tonen echter evenzeer aan dat een grote party magnitude geen absolute voorwaarde is voor effectieve quota. De invoering van een dubbel quotum dat betrekking heeft op een groot deel van de verkiesbare plaatsen, bleek bevorderlijk voor de verkiezing van vrouwelijke kandidaten precies op de lijsten waar de party magnitude zeer klein is. Ook al is een kleine party magnitude op zichzelf nadelig voor de verkiezing van vrouwen, het blijkt wel degelijk mogelijk quota zo te ontwerpen dat ze deze nadelige invloed gedeeltelijk neutraliseren.

In dit opzicht nuanceert de Belgische case de bevindingen uit de literatuur. Het is vooral belangrijk dat er bij het formuleren van een quotawet rekening wordt gehouden met de modaliteiten van het bestaande kiesstelsel. De regionale verkiezingen in België tonen duidelijk aan dat verkiezingen waar de party magnitude klein

is een andere quotawet vereisen dan verkiezingen waar de party magnitude groot is. Er bestaat dus niet zoiets als een per definitie ‘gunstige’ of ‘ongunstige’ context voor quota. Indien zij rekening houdend met de context worden ontworpen, zijn gender quota per definitie een effectief instrument ter bevordering van het percentage verkozen vrouwen. Daarbij zou de volgende algemene stelregel geformuleerd kunnen worden. Bij grote party magnitude volstaat een quotum, voor zover het groot genoeg is, maar moet geen energie gestoken worden in het verkrijgen van een dubbel quotum. Bij kleine party magnitude is een groot quotum niet nodig, maar moet er wel een dubbel quotum zijn dat betrekking heeft op de schaarse verkiesbare plaatsen.

De draagwijdte van deze bevinding mag niet onderschat worden. Ten slotte wordt het kiesstelsel algemeen beschouwd als een van de belangrijkste factoren ter verklaring van het percentage vrouwelijke verkozenen. Als de literatuur het over één ding eens is, dan wel over het feit dat proportionele kiesstelsels die een hoge party magnitude genereren de beste voorwaarden bieden voor de verkiezing van vrouwen. Hoewel in de praktijk herhaaldelijk is vastgesteld dat vrouwen inderdaad makkelijker worden verkozen onder dergelijke omstandigheden, hoeft dit niet per definitie zo te zijn. Het is duidelijk dat quota de mogelijkheid hebben om vastgestelde verbanden tussen bepaalde modaliteiten van het kiesstelsel (*in casu* party magnitude) en de mate waarin vrouwen verkozen worden te doorbreken.

Noten

1. Deze bijdrage vloeit voort uit een onderzoek naar de politieke deelname van vrouwen na de verkiezingen van 7 juni 2009, dat plaatsvond in opdracht van en gefinancierd werd door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.
2. De wet van 24 mei 1994 ter bevordering van een evenwichtige verdeling van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen (BS 1 juli 1994).
3. Wet van 18 juli 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten van de kandidaturen voor de verkiezingen van de federale Wetgevende Kamers en van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap (BS 28 augustus 2002); Bijzondere wet van 18 juli 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten van de kandidaturen voor de verkiezingen van de Waalse Gewestraad, de Vlaamse Raad en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad (BS 13 september 2002); Wet van 17 juni 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen van het Europees Parlement (BS 28 augustus 2002).

4. Als maar één zetel wordt begeven per kieskring, betekent een vrouwelijke kandidaat selecteren voor deze ene plaats dat een mannelijke kandidaat niet wordt geselecteerd.
5. Idealiter zouden ook de verkiezingen van 1995 worden opgenomen in de analyse. De data hiervoor zijn echter niet beschikbaar in de daartoe benodigde vorm. We beschikken voor 1995 wel over geaggregeerde data, wat ons enigszins een ijkpunt geeft.
6. Deze variabelen worden in verband gebracht met de politieke vertegenwoordiging van vrouwen: Jones (1998, 7 en 2004, 1208) en Matland (1993, 741).
7. Gegeven dat de verdeling van de afhankelijke variabele afwijkt van een normale verdeling en gegeven dat we met een relatief klein databestand werken, is een OLS-regressie in dit geval strikt gezien niet geschikt. Een Poisson-regressie met het aantal vrouwelijke verkozenen als afhankelijke variabele bevestigt de verkregen resultaten echter volledig.
8. Deze variabelen zijn gecodeerd als volgt: een lijst krijgt waarde 1 voor de variabele '1999' als het gaat om een lijst bij de verkiezingen van 1999 en waarde 0 als het gaat om een lijst bij de verkiezingen van 2004 of 2009; een lijst krijgt waarde 1 voor de variabele '2004' als het gaat om een lijst bij de verkiezingen van 2004 en waarde 0 als het gaat om een lijst voor de verkiezingen van 1999 of 2009; een lijst krijgt waarde 1 voor de variabele '2009' als het gaat om een lijst bij de verkiezingen van 2009 en waarde 0 als het gaat om een lijst bij de verkiezingen van 1999 of 2004.
9. De waarde van de variabele komt overeen met het aantal verkozen kandidaten op de lijst in kwestie.
10. De verkiezingen van 1999 vormen de referentiecategorie.
11. Bij de verkiezing van het Waals Parlement wordt de lijstvolgorde maar zelden doorbroken. In 2009 zijn slechts vijf van de 75 verkozen kandidaten verkozen van een plaats buiten de nuttige volgorde, waarvan één vrouw en vier mannen.

Bibliografie

- Araújo, C. & García, A. (2006). Latin America. The Experience and the Impact of Quotas in Latin America. In D. Dahlerup (Ed.), *Women, Quotas and Politics* (pp. 83-111). Londen: Routledge.

- Carton, A. (1995). Paritaire democratie: een definitieve stap vooruit? In *Nederlands-talige Nationale Vrouwenraad, Jaarboek van de vrouw 1994* (pp. 71-89). Leuven: Acco.
- Carton, A. (2001). The General Elections in Belgium in June 1999: A Real Breakthrough for Women Politicians? *The European Journal of Women's Studies*, 8 (1), 127-135.
- Caul, M. (2001). Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analyses. *The Journal of Politics*, 63 (4), 1214-1229.
- Celis, K. & Meier, P. (2006). *De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België*. Leuven: Acco.
- Conseil régional Wallon (1999). *Election du 13 juin 1999. Résultats officiels*. Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Dahlerup, D. (2006a). Introduction. In D. Dahlerup (Ed.), *Women, Quotas and Politics* (pp. 3-31). Londen: Routledge.
- Dahlerup, D. (Ed.). (2006b). *Women, Quotas and Politics*. Londen: Routledge.
- Dahlerup, D. (2008). Gender Quotas – Controversial but Trendy. On Expanding the Research Agenda. *International Feminist Journal of Politics*, 10 (3), 322-328.
- Dahlerup, D. & Freidenvall, L. (2005). Quotas as a “Fast Track” to Equal Representation for Women. Why Scandinavia is no longer the Model. *International Feminist Journal of Politics*, 7 (1), 26-48.
- Fiers, S., Servranckx, E., Pilet, J., Hondeghem, A., Delwit, P., Maddens, B. & Gerard, E. (2006). *De deelname van mannen en vrouwen aan de Belgische politiek*. Brussel: Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.
- Htun, M. & Jones, M. (2002). Engendering the Right to Participate in Decision-making: Electoral Quotas and Women's Leadership in Latin America. In N. Craske & M. Molyneux (Eds.), *Gender and the Politics of Rights and Democracy in Latin America* (pp. 32-56). New York: Palgrave Macmillan.
- Inter-Parliamentary Union (2010). *Women in National Parliaments*. Beschikbaar op: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>.
- Jones, M. (1998). Gender Quotas, Electoral Laws, and the Election of Women. *Comparative Political Studies*, 31 (1), 3-21.
- Jones, M. (2004). Quota Legislation and the Election of Women: Learning from the Costa Rican Experience. *The Journal of Politics*, 66 (4), 1203-1233.
- Jones, M. (2009). Gender Quotas, Electoral Laws, and the Election of Women. Evidence from the Latin American Vanguard. *Comparative Political Studies*, 42 (1), 56-81.
- Krook, M.L. (2006). Reforming Representation: The Diffusion of Candidate Gender Quotas Worldwide. *Politics & Gender*, 2 (3), 303-327.
- Krook, M.L. (2007). Candidate Gender Quotas: A Framework for Analysis. *European Journal of Political Research*, 46 (3), 367-394.
- Larserud, S. & Taphorn, R. (2007). Designing for Equality. Best-fit, Medium-fit and Non-favourable Combinations of Electoral Systems and Gender Quotas. Stockholm:

- IDEA. Beschikbaar op: http://www.idea.int/publications/designing_for_equality/upload/Idea_Design_low.pdf.
- Lovenduski, J. & Norris, P. (1993). *Gender and Party Politics*. Londen: Sage.
- Mateo-Diaz, M. (2002). Do Quotas Matter? Positive Actions in the Belgian Parliament. *Res Publica*, 44 (1), 49-72.
- Mateo-Diaz, M. (2004). *Searching for the Panacea of Long-Term Equality: On the Art of Combining Quick-fix Solutions and Structural Measures to Increase the Presence of Women in Parliament*. EUI Working Papers No. 2004/07, Firenze: EUI.
- Matland, R. (1993). Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway. *The Journal of Politics*, 55 (3), 737-755.
- Matland, R. (2005). Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. In J. Ballington & A. Karam (Eds.), *Women in Parliament: Beyond Numbers* (pp. 93-111), Stockholm: IDEA. Beschikbaar op: <http://www.idea.int/publications/wip2/>.
- Matland, R. (2006). Electoral Quotas: Frequency and Effectiveness. In D. Dahlerup (Ed.), *Women, Quotas and Politics* (pp. 275-292). Londen: Routledge.
- Meier, M. (2003). *Gender Quotas and Electoral Reform: Why More Women Got Elected During the 2003 Belgian Federal Elections*. Paper delivered at the Politicologenetmaal, Dordrecht, May 2003.
- Meier, P. (2004). De kracht van de definitie: een vergelijking van de quotawetten in Argentinië, België en Frankrijk. *Res Publica* 46 (1), 80-100.
- Peirens, K. (1999). Vrouwelijke parlementsleden na de verkiezingen van 13 juni 1999: Analyse van de toegang tot een parlementair mandaat. *Res Publica*, 41 (4), 481-498.
- Salmund, R. (2006). Proportional Representation and Female Parliamentarians. *Legislative Studies Quarterly*, 31 (2), 175-204.
- Schmidt, G. (2003a). *Unanticipated Successes: Lessons from Peru's Experiences with Gender Quotas in Majoritarian Closed List and Open List PR Systems*. Paper presented at international IDEA workshop, 23-24 februari, Peru.
- Schmidt, G. (2003b). *The Implementation of Gender Quotas in Peru: Legal Reform, Discourses and Impacts*. Paper presented at international IDEA workshop, 23-24 februari, Peru.
- Schmidt, G. (2008). The Election of Women in List PR Systems: Testing the Conventional Wisdom. *Electoral Studies*, 28 (2), 190-203.
- Schmidt, G. & Saunders, K. (2004). Effective Quotas, Relative Party Magnitude, and the Success of Female Candidates: Peruvian Municipal Elections in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*, 37 (6), 704-724.
- Schwindt-Bayer, L. (2009). Making Quotas Work: The Effect of Gender Quota Laws on the Election of Women. *Legislative Studies Quarterly*, 34 (1), 5-28.
- Sgier, L. (2003). *From Gender Quotas to Gender Equality?* Paper presented at ECPR General Conference, 18-21 september 2003, Marburg, Duitsland.

- Tremblay, M. (Ed.). (2008a). *Women and Legislative Representation. Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tremblay, M. (2008b). Introduction. In Tremblay, M. (ed.), *Women and Legislative Representation. Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas* (pp. 1-22). New York: Palgrave Macmillan.
- Tripp, A. & Kang, A. (2008). The Global Impact of Quotas. On the Fast Track to Increased Female Representation. *Comparative Political Studies*, 41 (3), 338-361.
- Vlaams Parlement (1999). *Uitslagen van de verkiezingen van 13 juni 1999*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Beschikbaar op: http://www.vlaamsparlement.be/vp/informatie/verkiezingen/uitslagen_verkiezingen.html).